

Сазонов Валерій Володимирович – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, політології, психології та права Одеської державної академії будівництва та архітектури, marlinna@yandex.ru

Сазонов Валерий Владимирович – кандидат философских наук, доцент кафедры философии, политологии, психологии и права Одесской государственной академии строительства и архитектуры

Sazonov Valerii Vladimirovich – PhD, Associate Professor of Philosophy, Political Science , Psychology and Law Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ

ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

FORMATION OF MODERN ECOLOGICAL POLICY OF THE STATE

Стаття присвячена дослідженню стану та проблемам екологічної політики в Україні. А саме аналізуються власне поняття «екологія», «політика», «екологічна політика»; визначаються методологічні складові екологічної політики: протиріччя, закони, принципи; зміст екологічної політики: сукупність принципів, цілей і завдань державної діяльності. Робиться висновок, що реалізація екологічної політики може здійснюватися за наступними основними напрямками та пріоритетами: створення єдиної екологічної інформаційної інфраструктури; пошук і впровадження науково-технічних рішень і технологій, направлених на збереження природи; формування правової системи екологічних законів і механізму їх реалізації; розробка і впровадження програм збереження і поліпшення здоров'я населення; екологічна освіта і виховання населення; підготовка екологічних кадрів. Визначені основні напрямки сучасних досліджень екологічної політики. Стверджується, що формування сучасної екологічної політики держави потребує термінового запровадження нових принципів і підходів та дієвих заходів держави, суспільства, агентів освіти, спрямованих на імплементацію європейської екологічної ініціативи, впровадження

державної екологічної складової в усі галузі економіки та сфери діяльності, в тому числі освіту і виховання, які забезпечать збереження, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів з урахуванням процесів глобалізації економіки, розвитку в країні ринкових відносин, положень ряду міжнародних зобов'язань України в галузі охорони навколишнього природного середовища, формуванні екологічного мислення громадян.

Статья посвящена исследованию состояния и проблемам экологической политики в Украине. А именно анализируются само понятие «экология», «политика», «экологическая политика»; определяются методологические составляющие экологической политики: противоречия, законы, принципы, содержание экологической политики: совокупность принципов, целей и задач государственной деятельности. Делается вывод, что реализация экологической политики может осуществляться по следующим основным направлениям и приоритетам: создание единой экологической информационной инфраструктуры; поиск и внедрение научно-технических решений и технологий, направленных на сохранение природы; формирование правовой системы экологических законов и механизма их реализации; разработка и внедрение программ сохранения и улучшения здоровья населения; экологическое образование и воспитание населения; подготовка экологических кадров. Определены основные направления современных исследований экологической политики. Утверждается, что формирование современной экологической политики государства требует срочного внедрения новых принципов и подходов и действенных мер государства, общества, агентов образования, направленных на имплементацию европейской экологической инициативы, внедрения государственной экологической составляющей во все отрасли экономики и сферы деятельности, в том числе образование и воспитание, которые обеспечат сохранение, устойчивого использования и воспроизводства природных ресурсов с учетом процессов глобализации экономики, развития в стране рыночных отношений, положений ряда международных обязательств

Украины в области охраны окружающей природной среды, формировании экологического мышления граждан.

The article investigates the status and challenges of environmental policy in Ukraine. Namely analyzed the concept of "ecology", "policy", "environmental policy"; determined by methodological components of environmental policy: contradictions, laws, principles and content of the environmental policy: a set of principles, goals and objectives of state activity. It is concluded that the implementation of environmental policy can be carried out in the following main directions and priorities: the creation of a unified environmental information infrastructure; search for and implementation of scientific and technical solutions and technologies aimed at the conservation of nature; the formation of the legal system of environmental laws and the mechanism for their implementation; development and implementation of programs to preserve and improve the health of the population; environmental education and education of the population; training of environmental specialists. The basic directions of modern environmental policy research. It is argued that the formation of the modern state environmental policy requires urgent implementation of new principles and approaches, and effective action of the state, society, education agents, aimed at the implementation of European environmental initiatives, the implementation of the state environmental component in all economic sectors and activities, including education and training that will ensure the conservation, sustainable use and restoration of natural resources, taking into account the processes of economic globalization, the development of market relations in the country, the provisions of a number of international obligations in the field of environmental protection, formation of ecological thinking of citizens.

Ключові слова: екологія, екополітика, екологічне мислення, екологічне виховання, екологічна освіта.

Ключевые слова: экология, экополитика, экологическое мышление, экологическое воспитание, экологическое образование.

Keywords: ecology, environmental policy, environmental thinking, environmental education, environmental education.

Першочерговою функцією будь-якої держави є забезпечення її національної безпеки, яка включає й екологічну складову, що особливо актуалізується у світлі останніх подій в Україні.

Основними цінностями людської цивілізації є права людини на мир, екологічну безпеку, добробут, свободу, конституційний порядок.

Перед світом, державою Україна багато різноманітних викликів. Проблема безпекової екологічної політики в даний час по значущості та гостроті висунулась на центральне місце і вийшла на рівень таких проблем, як боротьба з тероризмом та сепаратизмом, роззброєння, врегулювання регіональних і міжнаціональних конфліктів, ліквідація наслідків гібридних воєн.

Актуальність проблеми визначається наступними обставинами.

По-перше, практичними потребами забезпечення екологічної політики людства на національному і глобальному рівнях. Екологічна ситуація в світовій спільноті характеризується не просто як кризова, а як катастрофічна.

Суспільство все більш і більш схиляється до думки про те, що для виявлення міжлюдської діяльності в рамках системи "суспільство - природа", для подолання екологічної кризи, що склалася, необхідна наявність науково розробленої екологічної політики держави, а саме, визначити загальну стратегію і пріоритети, форми і напрями екологічних заходів, їх зв'язаність з законом національної безпеки.

Глобальні зміни клімату, екологічний тероризм, антиекологічна експансія космосу (наприклад, транспортування гелію-2 з Місяця) з необхідністю вимагають колективної політичної волі в проведенні превентивних екологічних заходів щодо недопущення сповзання до екологічного апокаліпсису.

Україна входить в десятку країн світу з якнайгіршою екологічною ситуацією. Такий висновок обнародувала американська неурядова

організація Blacksmith Institute. Щорічно вказана науково-дослідна установа називає найзабрудненіші місця планети. Україна потрапила в перелік екологічно небезпечних держав через землі навколо Чорнобильської атомної станції. До списку також увійшли Перу, Замбія, Китай, Індія, Киргизстан, Домініканська республіка, окремі міста в Росії.

В світі 2 млрд. людей п'ють брудну воду. А в Україні найбрудніша вода в Європі - (в Україні 25 параметрів води, а в світі 100). Вода стала чинником національної безпеки.

Україна може перетворюється на екологічний смітник Європи (ядерне сховище (для ВЯП - відпрацьованого ядерного палива – альтернатива - переробка, а поки збереження в контейнерах, пеналах).

Непередбачені екологічні наслідки добичі сланцевого газу, техногенних аварій та пожеж, ядерних сховищ.

По-друге, висуненням в розряд сутнісних проблем проблему виживання людини і суспільства в цілому, їх залежності від радикальної гуманізації всіх соціальних відносин, у тому числі і екологічних; необхідністю екологічного вимірювання діяльності всіх інститутів суспільства. Соціально-екологічне пізнання повинне стати чинником існування і розвитку цивілізації.

У соціальній практиці дуже нечітко вимальовується усвідомлення важливості теми, хоча йдеться про майбутнє усього людського роду. Розвиток екологічного стану на планеті спонукає людей до пошуку шляхів подолання екологічної кризи.

По-третє, ускладненням екологічної діяльності і зростанням об'єму завдань, що виконуються в рамках державних програм по демілітаризації діяльності військово-промислового комплексу, конверсії військового виробництва.

Першочерговою функцією будь-якої держави є забезпечення усіх складових, особливо екологічної, національної безпеки, що актуалізується у світлі останніх подій в Україні.

Це обумовлює необхідність постійної дії суб'єктів екологічної політики на стан екології, ступінь її якості, на вдосконалення екологічного знання, екологізацію всієї системи освіти на основі парадигми екологічного імперативу.

Екологічний імператив - складова частина філософії політики: навчити людину самостійно, творчо мислити і екологічну рефлексію почати з себе. З системної кризи суспільства потрібна методологія системного виходу з нього.

Незавершеність політичної, конституційної, судової, освітньої реформ, реформи децентралізації веде до того, що про «зелені проблеми», «зелену економіку», екологічну безпекову політику згадують перед виборами і після екологічних катастроф, фінансуючи екологічні проекти за залишковим принципом. У чергову річницю аварії на ЧАЕС нагадаємо положення статті 16 Конституції України: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу і обов'язком держави» [1].

Термін «політика» має великий зміст та обсяг. За думкою Платона, політика це – «мистецтво жити разом». Додамо, що політика – це мистецтво жити разом у гармонії з законами природи.

Розглянемо категорію «екологія». Термін «екологія» був введений відомим німецьким науковцем Е. Геккелем у 1866 році в книзі «Загальна морфологія організмів».

Екологія (від грецького oikos – дім, logos – наука) – це наука про взаємодії живих організмів і їх спільнот між собою і з навколишнім середовищем.

Сама ж екологія як галузь наукового дослідження була закладена дуже давно: у перших індійських епосах «Махабхараті» і «Рамаяні» зазначається про те як природні умови впливають на психологічний ті фізичний стан людини.

Остаточне становлення ідей класичної екології сталося після появи теорії Ч. Дарвіна. Значний внесок у подальший розвиток екології як науки зробили українці В. І. Вернадський, М. Левітт, В. Межжерін та інші.

Екологічна політика держави - це науково обґрунтована система поглядів, ідей, принципів, відповідних екологічних відносин, а також діяльність соціальних інститутів держави, яка спрямована на вирішення протиріч між природою і суспільством, забезпечення екологічної безпеки країни і громадян.

Для знаходження найбільш прийнятних форм співіснування людини і природи це не тільки вираховування антропогенних чинників, а також всебічне екологічне обґрунтування господарських проектів, організація постійного моніторингу стану довкілля, запровадження незалежної, обов'язково компетентної служби екологічних експертів, охорона окремих важливих природних об'єктів, контроль за раціональним використанням природних ресурсів, поліс тронній розвиток екологічної освіти, виховання, а найголовніше – екологічної свідомості.

У свідомості людини повинні закарбуватися методологічні складові екологічної політики: протиріччя, закони, принципи.

До основних суперечностей природи і суспільства відносяться: між потребою суспільства в збільшенні обсягу і якості використовуваної води і обмеженням її запасом, тривалим циклом самоочищення в природі; між потребою в чистому повітрі і перевищенням гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин; між потребами суспільства в енергії і речовині і зменшенні їх фізичного обсягу і зниженням їх запасів, тривалістю відновлення.

Головна суперечність природи і суспільства - між потребами суспільства, що ростуть, в натуральних умовах життя і природних джерелах сировини і обмеженими можливостями природи щодо їх задоволення, порушенням меж динамічної екологічної рівноваги.

До принципів взаємин природи і суспільства відносяться наступні: принцип провідної ролі еволюції біосфери в навколишньому середовищі; принцип геоеквівалентного обміну у сфері матеріального виробництва; принцип домінуючого впливу невиробничого природокористування на характер матеріального виробництва; принцип облагороджування природи людиною; принцип оптимізації соціоприродної взаємодії.

До основних законів природи і суспільства відносяться: закон хвилеподібного розвитку ноосфери; закон домінування багатства засобами праці; закон послідовного виробничого освоєння форм руху матерії; закон відповідності стану природного середовища характеру і темпам розвитку цивілізації [2].

Екологічні закони мають ще й громадсько-політичні функції, бо екологічні знання є необхідними для ефективного розв'язання проблем управління соціальними процесами і в державі, і в усьому світі. Наприклад, сформульовані американським екологом Б. Коммонером (1974):

- «усе пов'язане з усім»; це означає, що жива динаміка складних і розгалужених екологічних ланцюжків утворює єдину взаємопов'язану систему; в абстрактному варіанті це твердження повторює відоме діалектико-матеріалістичне твердження про всезагальний зв'язок речей і явищ;
- «усе повинне кудись подітися»; це неформальне перефразування фундаментального фізичного закону збереження матерії. Тут Б. Коммонер ставить одну з найважчих проблем прикладної екології – проблему асиміляції біосферою відходів людської цивілізації;
- «природа знає краще»; цей закон викликає в літературі найбільшу критику; це положення розпадається на дві відносно незалежні тези: перша, перегукується з відомим лозунгом «Назад до природи», який нині не може бути прийнятим в силу своєї нереалістичності; друга, пов'язана з закликком до обережності при використанні природних екосистем;

- «ніщо не дається дарма»; цей екологічний закон об'єднує в собі три попередніх закони; на думку Б. Коммонера, «глобальна екосистема є єдиним цілим, в межах якої ніщо не може бути вигране або втрачене і яка не може бути об'єктом загального покращення; усе, що було взяте з неї людською працею, повинне бути відшкодоване. Плати за цим векселем не можна уникнути; вона може бути тільки відстрокована».

Екологічна політика держави своєю безпосередньою метою має відновлення природних систем, що деградували, ослаблення, а в деяких сферах повне усунення несприятливих екологічних наслідків, пов'язаних з антропогенною діяльністю, забезпечення права кожної людини на здорове екологічне середовище.

Зміст екологічної політики складають: сукупність принципів, цілей і завдань державної діяльності, законодавчо закріплених у формі актів і рішень уряду, по визначенню заходів уряду і його органів, які спрямовані в сукупності на забезпечення національної безпеки.

Реалізація екологічної політики може здійснюватися за наступними основними напрямками та пріоритетами: створення єдиної екологічної інформаційної інфраструктури; пошук і впровадження науково-технічних рішень і технологій, направлених на збереження природи; формування правової системи екологічних законів і механізму їх реалізації; розробка і впровадження програм збереження і поліпшення здоров'я населення; екологічна освіта і виховання населення; підготовка екологічних кадрів [3].

Екологічна політика – має багато вимірів. Вона і категорія політична, і соціальна, і етична, і економічна. Є ефективний інструмент тоді, коли адекватно фінансується.

Основні напрямки сучасних досліджень екологічної політики: дослідження впливу різних чинників довкілля (зокрема й антропогенного походження) на біосистеми різного рівня інтеграції (організмowego, популяційного, біоценотичного тощо). З'ясування специфіки дії екологічних

чинників на поширення, чисельність та еволюцію організмів на нашій планеті. Розроблення проблем популяційної екології та екології екосистем — вивчення структурно-функціональної організації популяційних систем, угруповань рослин, тварин, і мікроорганізмів, біотичних угруповань, дослідження структури й особливостей функціональної стійкості екосистем. Вивчення закономірностей трансформації енергії та кругообігу в екосистемах і біосфері, дослідження динаміки біогеоценотичного покриву, біотичних угруповань, екосистем. Розроблення підходів і методів, що забезпечують системні екологічні дослідження, моделювання сукцесійних та еволюційних процесів в екосистемах. Вивчення дії екологічних чинників на продуктивність популяцій окремих видів рослин і тварин, біотичних угруповань і екосистем, з'ясування механізмів взаємодії компонентів екосистем, що забезпечують їх цілісність і стійкість. Розроблення і впровадження методів екологічного моніторингу та систем біондикації, моніторингові дослідження стану довкілля й біоти екосистем. Розробка методів формування антропогенного навантаження на екосистеми, прогнозування стану природних комплексів і екосистем під впливом екологічних чинників. Розв'язання проблем збереження природних комплексів і біорізноманіття в сучасних умовах та опрацювання наукових основ заповідної справи. Математична екологія, моделювання екологічних та соціальних процесів.

Екологічна політика є інструментом євроінтеграції України У 2012 році Європейська комісія представила нову Програму дій Союзу з охорони навколишнього середовища до 2020 року, яка проходить під гаслом: «Жити добре в межах можливостей нашої планети». Дана Програма направлена на підвищення екологічної сталості в Європі та перетворення ЄС на інклюзивну і сталу «зелену» економіку. Серед основних тематичних пріоритетів такі: захист, збереження та розвиток природного капіталу ЄС; перетворення ЄС на ресурсозберігаючу, «зелену» та конкурентоспроможну низьковуглецеву економіку; захист громадян ЄС від екологічних тисків та

ризиків для здоров'я і благополуччя; максимізація переваг екологічного права ЄС; поліпшення доказової бази екологічної політики; забезпечення інвестицій у екологічну та кліматичну політику та досягнення відповідної вартості інвестицій; поліпшення екологічної інтеграції та узгодженості політики; підвищення сталості міст ЄС; підвищення ефективності діяльності ЄС щодо реагування на регіональні та глобальні екологічні та кліматичні виклики.

В області екологічної освіти і виховання сучасних кадрів, вдосконалення екологічного інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу необхідно: в учбових планах з гуманітарних дисциплін розширити тематику і об'єм часу, якій пов'язаний з вивченням взаємозв'язку природи і суспільства; ЗМІ частіше включати в програми матеріали з проблем екологічної політики; покращення екологічної інформованості; розширити наявну систему включення студентів в підготовку, педагогічних, виховних, архітектурних, будівельних проектів з екологічною складовою.

Головною проблемою реалізації ефективної державної екологічної політики є повільна інтеграція екологічної складової на принципах сталого розвитку в усі галузі економіки та сфери діяльності.

Екологічна складова ще не стала обов'язковою складовою розроблених у державі стратегій, національних та регіональних програм розвитку, зокрема державних цільових програм.

Соціально-економічні реформи, політична модернізація в Україні відбуваються без достатнього врахування екологічного чинника, що призводить до подальшого послаблення екологічної політики та інституцій, сповільнення необхідних змін у законодавстві, послаблення дієвості моніторингу та контролю за дотриманням екологічних вимог.

Усі ці фактори призвели до істотного зниження ефективності управління в галузі охорони довкілля на державному та регіональному рівні. Протягом останніх років забезпечено подальший розвиток нормативно-правової бази у сфері охорони навколишнього природного середовища,

раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки, топографо-геодезичної та картографічної діяльності.

Таким чином, формування сучасної екологічної політики держави потребує термінового запровадження нових принципів і підходів та дієвих заходів держави, суспільства, агентів освіти, спрямованих на імплементацію європейської екологічної ініціативи, впровадження державної екологічної складової в усі галузі економіки та сфери діяльності, в тому числі освіту і виховання, які забезпечать збереження, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів з урахуванням процесів глобалізації економіки, розвитку в країні ринкових відносин, положень ряду міжнародних зобов'язань України в галузі охорони навколишнього природного середовища, формуванні екологічного мислення громадян.

Необхідно, щоб вимірювання національної ідеї громадян України починалося з біоідеї, екоідеї: (екологічна краса – врятує світ).

Література:

1. Конституція України. – К. : Просвіта, 2014. – С. 6.
2. Комаров В. Д. Социальная экология: философские аспекты / В. Д. Комаров. – Л., 1990. – С. 145, 154.
3. Заверуха Н. М. Основи екології: навч. посібник [2-е вид]. / Н. М. Заверуха, В. В. Серебряков. – К. : Каравелла, 2011. – С. 280.
1. Konstituciya Ukrainu. Kuiv. 2014. 6.
2. Komarov V. D. Socialnaya ekologiya: filosofskie aspektu. Lenengrad. 1990. 145, 154.
3. Zaveruha N. M. Osnovu ekologii: navchalnuy posibnuk. Kuiv, 2001. 280.